

Maktskifte eller måsarnas krig?

En granskning av moderaternas politik
under Fredrik Reinfeldt

Björn Isaksson

Luleå tekniska universitet

C- uppsats

Statsvetenskap

Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap

Avdelningen för Samhällsvetenskap

Sammanfattning

Hösten 2003 valdes 38-årige Fredrik Reinfeldt till ny partiordförande för Moderata samlingspartiet. Moderaterna hade med 15,2 procent i riksdagsvalet 2002 gjort sitt sämsta val sedan 1973. Våren 2005 noterades opinionssiffror på över 30 procent för partiet. Men glädjeyttringarna över opinionsframgångarna blandades med kritik från de egna leden mot den nya partiledningens politik.

I uppsatsen undersöks moderaternas politik under Fredrik Reinfeldt ur ett konservativt perspektiv och ett försök görs att klargöra om det skett någon grundläggande förändring av politiken och i så fall vilka värderingar som påverkat den. Vidare belyses kritiken mot den nya politiken.

Ronald Ingleharts teori om postmaterialismen i "The Silent Revolution" används för att belysa värderingar och värderingsförändringar. Orsaken till valet av Ingleharts teori är att den beskriver motsättningar mellan olika generationers värderingsmönster. "Reflektioner om franska revolutionen" av Edmund Burke och "Konservatism" Torbjörn Tännsjö brukas i teoridelen för konservatismen. Burkes bok kan sägas vara grunden för konservatismen och Tännsjös bok beskriver konservatismen och värderingsmönster i den samma.

Analysen bygger på studier av texter och tal av Fredrik Reinfeldt, moderata partimotioner samt tidningsartiklar. En undersökning av konservatismens utveckling i Sverige görs för en jämförelse mellan den moderata politiken före och under Reinfeldt.

Den generationsväxling som genomfördes i moderaternas partiledning hösten 2003 har inte satt några tydliga spår i de värderingar som formar den moderata politiken. Den konservativa traditionen och materialistiska värderingar visar sig vara starkare än post-materialistiska värderingar eller de liberala idéströmningar som påverkade moderaterna under 1900-talets senare år. Den utveckling som är tydligast är tanken att pragmatism slår idealism.

Innehåll

INLEDNING	2
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
METOD, MATERIAL OCH KÄLLKRITIK	3
AVGRÄNSNINGAR	4
DISPOSITION	4
TEORIER.....	5
POSTMATERIALISM	5
KONSERVATISM.....	7
DEN SVENSKA KONSERVATISMENS UTVECKLING.....	10
MODERATA SAMLINGSPARTIET.....	12
MODERATA SAMLINGSPARTIET UNDER FREDRIK REINFELDT	12
KRITIKEN MOT REINFELDT	18
ANALYS OCH RESULTAT	22
FREDRIK REINFELDT OCH POSTMATERIALISMEN	22
FREDRIK REINFELDT OCH MATERIALISMEN	23
FREDRIK REINFELDT OCH KONSERVATISMEN	23
FREDRIK REINFELDT OCH KRITIKERNA	24
FREDRIK REINFELDT – POLITIK OCH VÄRDERINGAR	25
AVSLUTNING – DISKUSSION.....	26
KÄLLFÖRTECKNING.....	28
BILAGA 1. ANALYSMODELL	31

Inledning

”Jag tror att det är skitsmart!”

Så uttrycker sig professorn i statsvetenskap Peter Esaiasson, i en artikel i Dagens Nyheter den 10 oktober 2004, apropå moderaternas nya politik: "En bra sjukvård, skola, barn- och äldreomsorg är viktigare än generösa ersättningar vid sjukdom eller arbetslöshet" slår moderaterna fast i sin skuggbudget. Och Esaiasson menar vidare att: ”Det är ju klassisk socialdemokratisk politik.” (DN.se, 10 okt. 2004).

Den ”nya” politiken har väckt uppmärksamhet både bland media och väljare. Åsikterna om orsak och verkan varierar, allt ifrån att det är ”skitsmart” till att: ”Det bidrar bara till osäkerhet kring vilken värderingsmässig grund partiet egentligen står på.” (SvD.se, 12 mars). Klart är att moderaterna har gått framåt i de senaste opinionsundersökningarna, men moderaterna beskrivs även som ”bäst på träning”, det vill säga mellan valen (DN.se, 21 mars 2005).

Orsaken till moderaternas nya syn på olika politiska frågor försöker en ledare i Dagens Nyheter klargöra: ”Svensk borgerlighet må vara närmare makten än på länge, men dess företrädare har sällan haft så svag tro på de egna idéerna. Att moderaternas medlemmar tyst accepterat Fredrik Reinfeldts och Anders E Borgs förvandlingsnummer kan bara förstås på ett sätt: de är innerligt trötta på att förlora val.” (DN.se, 1 mars 2005).

För ett politiskt parti är ett av huvudsyftena att vinna val för att kunna förverkliga sina program och idéer. Det finns dock alltid en risk med denna strävan att nå breda väljargrupper, medlemmarna kan uppleva att partiets ideologi åsidosätts vilket kan skapa interna problem. Så frågan är om Fredrik Reinfeldt är en skicklig taktiker fokuserad på valrörelsen eller om han förebådar en värderingsförändring bland moderaterna? Får vi se en ny moderat politik – eller blir det måsarnas krig?

Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att jämföra dagens moderata politik med konservatismen och post-materialismen. Frågeställningar som skall besvaras är:

Har den moderata politiken genomgått en grundläggande förändring under Fredrik Reinfeldt?

Om en förändring har skett, är det i så fall i konservativ eller postmaterialistisk riktning?

Vilken kritik finns inom moderaterna mot politiken och Fredrik Reinfeldt?

Metod, material och källkritik

I uppsatsen kommer en kvalitativ textanalys att göras. Det textmaterial som används är moderata riksdagsmotioner, texter och tal av Fredrik Reinfeldt samt tidningsartiklar.

Tidningsartiklar används i hög grad i empiridelen, detta då Fredrik Reinfeldt endast varit partiledare under relativt kort tid. Företrädesvis har borgerliga eller opolitiska tidningar använts i syfte att undvika socialistiska åsikter. Trots det bör det hållas i åtanke att Reinfeldt inte är en helt oomstridd person bland moderaterna vilket kan påverka enskilda skribenter.

Edmund Burke och hans bok ”Reflektioner om franska revolutionen” har tillsammans med filosofen Torbjörn Tännsjö ”Konservatism” begagnats i teoridelen om konservatismen.

Moderaternas egen jubileumsbok ”Mellan arv och utopi – moderata vägval under hundra år, 1904-2004” samt ”Anfall eller försvar. Höger i svensk politik under 1900-talet” används för att belysa den svenska konservatismens utveckling. Båda av Torbjörn Nilsson. Författaren är docent i historia vid Södertörns högskola och tillika projektledare för ett forskningsprojekt om partiets historia och ideologi som bedrivs vid högskolan. Att det är moderaternas egen bok ställer ju frågan om källkritik på sin spets, författaren betonar dock att arbetet har bedrivits ur ett vetenskapligt förhållningsätt och tillmötesgåendet har varit gott: ”Att forskning måste vara fri och upprätthålla en distans till historiens aktörer har också respekterats fullt ut.” (Nilsson, 2004 s. 10).

”Folkhemskapitalismen: högerens programutveckling under efterkrigstiden” av statsvetaren Stig-Björn Ljunggren har också använts för att analysera den svenska konservatismen. Boken är en doktorsavhandling i statsvetenskap från 1992. Författaren är tidigare aktiv på vänsterkanten och han har fortfarande vänstersympatier (Ljunggren.com). Vidare har ”Konservatism och demokrati” av Torbjörn Aronsson begagnats. Boken är en avhandling i ett forskningsprojekt, ”Politisk demokrati i ett aktör-strukturperspektiv”, vid Lunds universitet.

Ronald Ingleharts teori om postmaterialism (Inglehart, 1977) används i textanalysen för att belysa eventuella värderingsförändringar i moderaternas politik. Fokus kommer att ligga på konservativa drag som synen på staten, individens roll, synen på tillväxt och trygghet och på postmaterialistiska drag som jämställdhet och miljöfrågor.

Avgränsningar

Inom konservatismen kan olika inriktningar definieras, bland annat kan vi finna auktoritär-, liberal-, social- samt värdekonservatismen eller kulturkonservatismen som den även kallas (Larsson 1997, s. 36-38). Ljunggren definierar även politisk-, attityd-, situations-, traditionalistisk- och modern konservatism. (Ljunggren 1992, s. 17-21) I uppsatsen kommer ingen åtskillnad göras utan begreppet konservatism används generellt om inte annat redovisas.

Disposition

I teoridelen förklaras postmaterialismen och konservatismen. Empirin behandlas under rubriken Moderata samlingspartiet och där redovisas även Fredrik Reinfeldts politik och kritiken mot densamma. I analysdelen kommer moderaternas politik under Fredrik Reinfeldts partiledartid att diskuteras ur postmaterialismens och konservatismens perspektiv i syfte att besvara frågeställningarna. Uppsatsen avslutas med en diskussion.

Teorier

De teorier som används i uppsatsen är postmaterialismen och konservatismen. Postmaterialismen är kritiserad och ifrågasatt men trots detta används den ofta i olika undersökningar vad gäller värderingsförändringar. Konservatismen har använts som ett negativt tillmärke och ibland satts med likhetstecken för reaktionära åsikter och den har av och till dödförklarats. Trots detta rör den på sig, nykonservatism och kultur- och värdekonservatism är begrepp som florerar även i dagens debatt.

Postmaterialism

Den amerikanske statsvetaren Ronald Inglehart utvecklade en teori om värderingsförändringar i sin bok "The Silent Revolution" 1977. Enligt Inglehart kommer en tyst revolution att ske där postmateriella värden kommer att ersätta materiella värden. Den teoretiska bakgrunden för Ingleharts tes är den amerikanske socialpsykologen Abraham Maslows behovshierarki. Enligt denna motivationsteori som presenterades på 1950-talet är människans behov ordnade i olika grupper: fysiologiska behov, trygghetsbehov, behov av tillgivenhet och samhörighet, behov av uppskattning, behov av utveckla intellektuella och estetiska behov samt kunskap för dess egenvärde (Inglehart 1977, s. 22-23). I enlighet med Maslows teori ska individen med ökad utbildning och social levnadsstandard öka i psykisk mognad och därigenom få ett vidare perspektiv i tid och rum, bli mindre individcentrerad och få en större benägenhet att ta ansvar för andra (Rubenowitz 2004, s. 61-62).

Kritiken mot Maslows teori är att den är svår att pröva och det finns endast ett fåtal studier som stöder teorin. Det har inte gått att vidimera att det finns en sådan behovshierarki och att det snarare endast finns två eller tre behovskategorier. Dessa kan även existera samtidigt och i varierande grad (Abrahamsson & Andersen 2002, s. 143-144).

Ingleharts teori grundar sig på intervjuer och statistiska undersökningar i olika västländer i början på 1970-talet. Undersökningarna omfattar bland annat ekonomisk standard, utbildningsnivåer, sociala förhållanden, politiskt deltagande och ålder och

kön. (Inglehart 1977). Tolv olika frågeställningar användes och de delades in i kategorierna postmaterialism respektive materialism.

Tabell 1.

Postmaterialist	Materialist
More say on job	Fight rising prices
Less impersonal society	Strong defence forces
Ideas count	Economic growth
More say in government	Fight against crime
Freedom of speech	Stable economy
More beautiful cities	Maintain order

Källa: Inglehart, 1977, s. 46.

I den amerikanska undersökningen användes frågeställningen "Protect nature from being spoiled and polluted" istället för bland de övriga västlänarna; "Trying to make our cities and countryside more beautiful" (Inglehart 1977, s. 41). Inglehart redovisar att dessa frågeställningar, till skillnad mot de övriga, var svåra att placera in i någon av kategorierna materialism eller postmaterialism och att orsaken till detta behöver analyseras mer noggrant (ibid. s. 43).

Teorin om postmaterialism grundar sig på en knapphetshypotes, att man lägger störst vikt vid faktorer det råder relativ brist på, och en socialisationshypotes, att individens grundläggande värden avspeglar uppväxtförhållandena (Inglehart 1977, s. 23). Enligt Inglehart gav efterkrigstidens ekonomiska tillväxt och relativt fredliga tid de uppväxande generationerna andra värderingar än de tidigare generationerna. Kombinationen av tillväxt, välfärdsstatens trygghet och fred formade en generation med en ny syn på stat, samhälle och politik. Postmaterialisterna är mer missnöjda med livet trots den höga materiella levnadsstandarden, de efterlyser mer kvalitativa aspekter på livet och samhället. Då de är missnöjda är de också mer förändringsbenägna jämfört med tidigare generationer (Inglehart 1977, s. 365).

Postmaterialisterna är auktoritetsutmanande och är i högre grad attraherade av enfrågegrupper än av traditionella partier. De tenderar även till att se politiken som en strid om högre värden: " ... like religious conflicts, they tend to take on a moralistic tone." (Inglehart 1977, s. 370) Att kompromissa anses även som en svaghet (ibid. s. 371).

Fred och välbefinnande bidrar men den kanske tydligaste faktorn enligt Inglehart för värderingsförändringar är utbildning (Inglehart 1977, s. 293), här ligger också en del av kritiken mot postmaterialismen: "I verkligheten behöver 'postmaterialism' inte betyda mycket mer än den liberala inställning som framkallas av högre utbildning." (Hauge et.al., 2003, s. 147) Oavsett orsakerna verkar utvecklingen för postmaterialisterna: "To halt the long-term process of value change, economic and educational stagnation would have to persist for a sufficiently long time that the cohorts entering political relevance would no longer be more Post-Materialist than those dying off." (Inglehart 1977, s. 98)

Att stagnation i olika former påverkar andelen postmaterialister stöds av andra forskare där 1990-talets ekonomiska kris anses ha satt sina spår i yngre generationers värderingar. Men att andelen postmaterialister anses ha minskat bland de yngsta årgångarna menar andra forskare beror på en ökning av inriktningen på konsumtion och nöjen, så kallad "hedonistisk nymaterialism" (Larsson 2001, s. 43).

Postmaterialism kan alltså sägas innefatta följande värderingar: stark individualism, höga krav på självförverkligande, avsaknad av respekt för auktoriteter, och mer inifrånstyrda individer. För de etablerade partierna utgör detta en utmaning, de sakfrågor postmaterialisterna intresserar sig för låter sig inte alltid så enkelt placeras in på den traditionella högervänsterskalan. Detta samtidigt som den auktoritetsutmanande och förändringsbenägna attityden samt det starka engagemanget i enskilda sakfrågor riskerar kollidera med det traditionella arbetssättet i partierna.

Konservatism

Konservatismen tillkom som en motreaktion på upplysningstiden och den franska revolutionen. Dess födelse kan hänföras till Edmund Burkes bok "Reflections on the Revolution in France" från 1790. I boken fördömde han revolutionen då dess våld och övergrepp samt raserandet av traditioner och institutioner störde hans sinne för lag och ordning. Burke hävdade att det var på grund av att fransmännen inte beaktade hävdvunna rättigheter och bevarade sina gamla institutioner som revolutionens kaos och våld drabbade Frankrike (Burke 1982, s. 46)

Boken är skriven i form av ett brev där Burke delger sina synpunkter på revolutionen och ett samhälles styresskick. Syftet var bemöta de i England som såg positivt på ut-

vecklingen i Frankrike (Burke 1982, s. 59). Han menade att den engelska konstitutionen var helt tillräcklig och till kritikerna riktade han en uppmaning: ”Jag ber motståndarna till vår konstitution att bevisa motsatsen.” (Burke 1982, s. 60) Uppmaningen har blivit något av ett signum för konservativa – den som vill förändra något har bevisbördan.

Den konservativa idén kännetecknas alltså av en önskan att hålla fast vid det bestående, att hellre söka efter grundvalar för stabilitet än att söka efter källor till omvandling. Burke menar dock att då samhället inte är statiskt är förändringar nödvändiga: ”En stat utan medel till en viss förändring är utan medel att bevaras” (Burke 1982, s. 31). Han värjer sig dock mot den revolutionära metoden och vill hellre se den reformistiska. Frihetstanken var grundläggande hos Burke men något tal om kontraktsrättigheter var det dock inte frågan om, syftet var kontinuitet och stabilitet:

Ni kommer att notera, att från Magna Charta till Declaration of Rights, har en enhetlig linje fullföljts i vår konstitution, för att kräva och hävda våra friheter, som ett arv som tillförts oss av våra förfäder, och förs till våra efterkommande; som en egendom som särskilt tillhör folket i detta kungadöme, utan något åberopande av den ena eller andra mer generella eller grundläggande rättigheten. [...] I denna linje ser jag följderna av djup eftertanke; eller snarare den lyckliga följderna av att härma naturen, som är förnuftig utan eftertanke, och alltså denna överlägsen. Nya tänkesätt är oftast resultat av en självisk inställning och inskränkta åsikter. Människor som aldrig ser tillbaka till sina förfäder kommer heller aldrig att se fram mot sina efterkommande. Dessutom vet det engelska folket väl att arvsidén utgör en säker konservativ princip, och en säker överföringsprincip; utan att alls utesluta en förbättringsprincip. (Burke 1982, s. 41)

Burke deklarerar att staten uppkom för människans skull men den var inte skapad av henne: ” ... det var Hans vilja, som gav oss vår natur att fulländas av vår dygd, att också ge oss de erforderliga medlen för dess fulländning. – Staten var därför Hans vilja – så var också dess förbindelse med källan och urförebilden till all fulländning.” (Burke 1982, s. 98) Denna skapelse, staten, är svår att förstå och överblicka för människan. För människan är självisk, okunnig och har lätt att ge efter för nycker. Ett absolut demokratiskt styre ansåg Burke vara förkastligt då: ”en av de första och mest vägande principer till vilka samhällets lagar vigts är att inga tillfälliga ägare eller arvingar [...] får se det som ena av sina rättigheter att upphäva arvsordningen eller göra sig urarva genom att godtyckligt förstöra hela ursprungsordningen i samhället.” (Burke 1982, s. 95) Visserligen ansåg Burke att det förelåg ett slags samhällskontrakt (ibid. s. 96) men det var inte enbart för de levande, det sammanbinder även döda och ofödda. Och detta kontrakt ingår i det ”eviga samhällets stora ursprungliga kontrakt”, som sammanbinder

den ”lägre och högre naturen”, och den ”synliga och osynliga världen” i syfte att bibehålla ”allt på dess givna plats” (Burke 1982, s. 97).

Traditionellt brukar konservatismen härledas till höger på höger-vänsterskalan. Det är dock fler än Burke som bestrider detta. Friedrich A Hayek, som ibland tillskrivs som konservativ tänkare (Ljunggren 1992, s. 413), anser att det är mer rättvisande att likna höger-vänsterskalan vid en triangel. Liberalerna, socialisterna och de konservativa skulle då utgöra spetsarna i triangeln. Hayek menar att då socialisterna varit starkast under lång tid har de konservativa följt efter med den följd att triangeln har sträckts ut och med de konservativa i mitten:

Som den gyllene medelvägens förespråkare och utan något eget mål har de konservativa väglets av tron att sanningen måste ligga någonstans mellan ytterligheterna – vilket resulterat i att de har ändrat sin inställning varje gång en mer extrem rörelse dykt upp på någondera flygeln. (Hayek 1983, s. 368-369)

Hayeks kritik kan tolkas som att konservatismen är en opportunistisk ideologi, och det är en delvis riktig tolkning. Hayek hävdar för det första att konservatismen inte är någon ideologi och han motsäger sig själv i någon mån vad gäller de konservativas hållningslöshet: ”Den egentliga konservatismen är en legitim, förmodligen nödvändig och förvisso mycket utbredd attityd mot drastiska förändringar.” (Hayek 1983, s. 367) Denna syn på konservatismen delas även av filosofen Torbjörn Tännsjö: ”Även om konservatismen inte begreppsligt befinner sig vare sig till höger eller vänster i politiken, utan är systematiskt opportunistiskt, har den ändå alltid, vid en viss tidpunkt i historien, en ’naturlig’ plats på höger-vänsterskalan.” (Tännsjö 2001, s. 164-165)

Om den etablerade ordningen kritiseras och ifrågasätts från vänster med krav på ökad jämlikhet, ställer sig den konservative till höger i syfte att bevara det bestående, inte på grund av någon teori eller princip om jämlikhet utan i syfte att bevara den rådande ordningen. Och om någon av välfärdsstatens etablerade institutioner attackeras av någon radikal höger rörelse så får dessa, i Burkes anda, ”stöd av den konservativa attityden” (Tännsjö 2001, s. 165). Häri kan möjligen orsaken till konservatismens framgångar ligga:

Attitydkonservatismen har delvis sin grund i att människor psykologiskt reagerar med skepsis till sådana fenomen som är nya. Människan har en tendens att vara rädda för det okända – och rädslan avtar när kunskaperna ökar. Bland konservativa ideologer har man betonat värdet av attitydkonservatismen för politiska framgångar. Det har påståtts att det inte är när den har varit visionär, utan snarare när

den motarbetat sådant som ogillats av folk, som konservatismen skördat sina största framgångar. (Ljunggren 1992, s. 17-18)

Tännsjö pekar även på de praktiska konsekvenserna av den konservativa attityden. Vad den ene ser som etablerat och värdefullt att bevara kan den andre se som något övergående och mindre väsentligt. Här kan det till exempel uppstå konflikter i synen på förhållandet mellan kärnfamiljen och välfärdsstatens institutioner vad gäller till exempel barnomsorg (Tännsjö 2001, s. 36, 41).

Den svenska konservatismens utveckling

Den svenska konservatismen har ärvt de ideologiska postulat och grundläggande värderingar som formulerades av de tidiga konservativa tänkarna. De ideologiska postulaten kan delas in i synen på världen, samhällets grundkonstruktion och människosynen. I den konservativa världssynen existerar det en absolut moralisk ordning i universum – Gud, inte människan är alltings mått. Då politiska problem i grunden är religiösa och moraliska problem, och människans natur är ofullkomlig, finns det gränser för vad politisk verksamhet kan åstadkomma. Samhällets grundkonstruktion är ett resultat av och ett uttryck för tidigare generationers visdom och har vuxit fram i den nationella gemenskapen där hembygd och familj möjliggör stabilitet och kontinuitet. Den konservativa människosynen har formats av det faktum att människan är en varelse med instinkter, känslor och förnuft. Men människans kunskap är begränsad och drivkraften är en mångfald av motiv och passioner. Därför är försiktighet, vanor och erfarenhet bättre styrmedel än teoretiska spekulationer (Aronson 1990, s. 34-37). De grundläggande värderingarna är:

1. Metoden för samhällsförändringar bär konservatismens signum tydligast. Förändringar skall ske stegvis och vara förankrade i samhällets historiska traditioner och tidigare erfarenheter och ej utifrån abstrakta resonemang.
2. Naturliga kollektiv och institutioner, nation, familj, kyrka, yrkessammanslutningar, är överordnade individen. Nationen är främst av dessa och statens uppgift är att stärka och skydda dessa kollektiv samt balansera olika intressen mot varandra. Individen erhåller sina rättigheter som en följd av fullgjorda skyldigheter.

3. Hierarkier, olikhet och jämlikhet är något karaktäristiskt för varje ordnat samhälle. Det är endast inför Gud och lagen människor är lika. För samhällets utveckling är klasskillnader nödvändiga, men det förutsätter att de olika klasserna kan leva i harmoni med varandra genom den nationella samhörigheten.
4. Ägande och egendomsinnehav är grunden för frihet, oberoende och stabilitet. Härav följer en plikt och skyldighet till ansvarstagande och samhälleligt engagemang. Egendomslöshet leder till social rotlöshet.
5. Rättsordningen värnar den individuella friheten och bevarar samhällsordningen (Aronson 1990, s. 37-39).

Moderata samlingspartiet har varit konservatismens främsta företrädare i Sverige och konservatismen har dominerat i partiet. Men från 1980-talet har liberalismen ”klart överglänst konservatismen.” (Nilsson 2004, s. 310) Ljunggren menar att även nyliberalismen har fått ett stort inflytande bland moderaterna under 1980-talet vilket gav upphov till konflikter inom partiet. Tack vare, enligt Ljunggren, ett ”semantiskt tricks” löste dåvarande partiordförande Gösta Bohman konflikten genom att påstå att ”det var konservativt att vara liberal.” (Ljunggren 1992, s. 348)

Det som återstår för att leva upp till uppsatsens syfte är att analysera dagens moderata politik. För analysen används en omarbetad modell (bilaga 1) som grundar sig på Ingleharts frågeställningar för postmaterialism och materialism (Larsson 1997, s. 41) samt det som enligt Torbjörn Aronsson utgör den svenska konservatismens fem grundläggande värderingar (Aronsson 1990, s. 37-39). Modellen används vid textanalysen i empiridelen samt återkommer vid resultatredovisningen.

Moderata samlingspartiet

Konservatismen uppkom som reaktion på radikala samhällsförändringar men, för att travestera Burke; ett parti utan medel till en viss förändring är utan medel att bevaras. I detta kapitel behandlas moderaternas politik under den relativt korta tid som Fredrik Reinfeldt har varit partiledare. Fokus kommer att ligga på vad som sagts och gjorts vad gäller postmaterialistiska sakfrågor som jämställdhet, miljö och demokrati. Även den interna kritiken mot Reinfeldt och den förda politiken behandlas i detta kapitel. Detta utifrån att få en bredare syn på eventuella förändringar i politiken

Moderata samlingspartiet under Fredrik Reinfeldt

Före Fredrik Reinfeldt blev partiledare var han kritisk och menade att moderaterna saknade en ”genomtänkt social- och miljöpolitik” (Vi-tidningen 2/05, s. 30). Han är inte feminist och intresset för EU verkar svalt (Svensk Linje 2004/2). Själv beskriver han sig som en ”modern, värdegrundad, pragmatisk politiker” (Göteborgsposten 9 april 2005). Han sägs stå för en ny moderat politik, hur ser den då ut?

Vid en granskning av moderaternas 26 partimotioner¹ för riksdagsåren 2003/04 och 2004/05 (t.o.m. 2005-05-25) finner man att tolv av dessa omfattar ekonomiska-, budget- eller tillväxtfrågor. Två vardera omfattar skolan, försvaret, utrikes- och säkerhetspolitik samt polis- och rättsväsendet. En berör EU, två stycken handlar om sjukskrivningsproblematiken, två stycken författningsfrågor och en stormen över södra Sverige (Rixlex). I försvarsfrågan förordas en större ekonomisk ram jämfört med regeringens proposition (Motion 2004/05:Fö38). Förslag om hårdare straff för återfall, att antalet poliser skall öka och att kriminalvården ska byggas ut förs fram i motionen "Lågtolerans mot brott – en ny syn på rättsväsendet" (Motion 2004/05:Ju352).

¹ Partimotionerna är de mest betydelsefulla motionerna, de uttrycker vanligtvis partiernas åsikter i olika frågor. De kännetecknas av att partiledaren står som första namn. Källa: Larsson 1994, s. 133.

Vad gäller motionen om stormen över södra Sverige så berör huvuddelen av åtgärdsförslagen problemen med att ta hand om det stormfällda virket och den ekonomiska problematiken för skogsägarna och industrin. För att lösa logistikproblemen vill moderaterna att staten ska tillåta generösa dispenser vad gäller miljöskydd, kemikalieanvändning, övertidsregler och utlandsflaggat fartygstonnage. För att lösa både logistiska- och ekonomiska problem föreslår de: ”Träet måste bevattnas eller lagras i vatten för att inte förstöras. Om miljötillstånd krävs för detta måste sådant ges mycket snabbt och helst genom en generell dispens, utom i de fall där det är direkt olämpligt, t ex vid vattentäkter.” (Motion 2004/05:MJ7) För att täcka statens kostnader för åtgärderna hänvisar de bl.a. till ett annat statligt utgiftskonto: ”Medel i statsbudgeten kan hämtas från anslaget om biologisk mångfald, vilket till stor del är avsett att användas för inköp av skogsmark.” (Motion 2004/05:MJ7)

Även folkpartiet (Motion 2004/05:MJ5) och kristdemokraterna (Motion 2004/05:MJ6) har skrivit var sin motion i samma fråga, stormen över södra Sverige. Vid en jämförelse mellan de tre borgerliga partiernas motioner framgår det att moderaterna prioriterat tillväxtfrågorna och egendomsskyddet. Kristdemokraterna och folkpartiet tar i sina motioner även upp de problem som drabbat enskilda människor, el- och telekonsumenterna samt de skador som kan ha drabbat ekosystem och miljön i stort. Moderaternas natursyn framkommer här i motionen som att naturen är en välvillig tålig resurs. Denna slutsats överensstämmer med en analys från 1996 (Algotsson 1996, s. 151).

I en intervju i Dagens Industri redovisas Reinfeldt olika synpunkter på jämställdhet. I artikeln refereras att: ”Fredrik Reinfeldt vill gärna lyfta fram ett lite mer oväntat politiskt engagemang. Han anser bl.a. att ”det inte får finnas hämmande faktorer eller glastak som stoppar tjejer” och att det beror på ”vår struktur” att det inte kommer fram kvinnor i bolagsstyrelser (Dagens Industri 17 okt. 2003). Han lägger även fram en värderingsmässig syn på jämställdhet:

Att moderaterna har missat jämställdhetsfrågorna är på sätt och vis märkligt. Det här ligger så väldigt nära våra frihetsideal och vår idé om den kapabla människan som tar sig fram på egna meriter. Vad kan vara värre än glastak och sådana orättvisor för den som är duktig? (Dagens Industri 17 okt. 2003)

Någon tvingande lagstiftning i frågan om fördelningen av föräldraförsäkringen kan Reinfeldt inte tänka sig (Dagens Industri 17 okt. 2003). Däremot anser han att av-

dragsrätt för hushållsnära tjänster är ett sätt att ”underlätta vardagen för familjer så att båda föräldrarna kan bejaka sina professionella ambitioner” och förekommer en invändning med: ”Jag vet att en del tycker att det är typiskt att vi kommer med just förslag om skatteavdrag. Men jag vill ändå påpeka att för par där båda jobbar betyder det här en hel del. Det skulle göra en svart marknad vit och uppmuntra till bättre jämställdhet.” (ibid.) Tyvärr utvecklar han inte hur ett skatteavdrag för hushållsnära tjänster skulle kunna tänkas eliminera ”glastak och sådana orättvisor för den som är duktig”. Varje resa börjar dock med ett steg, och Reinfeldt förklarar att moderaterna har anlitat en ”disputerad statsvetare med jämställdhet som specialitet” när de ser över sin egen partiorganisation (Dagens Industri 17 okt. 2003).

Att moderaterna har proklamerat sig som ett arbetarparti har väckt en viss uppmärksamhet (Göteborgsposten 9 april 2005). Men det är ingen ny tankegång: ”I den konservativa idétraditionen ligger att arbetarna har förletts av sina ledare och att alla arbetande egentligen skulle gynnas av högerens politik.” (Nilsson et al. 2002, s. 28) Och Reinfeldt instämmer i den analysen: ”Vi hyllar ett arbetarideal som man kan säga har varit en del av den svenska arbetarrörelsen, men som också tydligt funnits med i hela den moderata utvecklingen. Det finns en närhet där, mellan socialdemokrater och moderater.” (Vittidningen 2/05, s. 34) Men även för en partiledare som strävar efter att maximera sina röstandelar kan det finnas behov av att lugna partimedlemmar: ”Jag har inte sagt att vi moderater önskar bli en del av den svenska arbetarrörelsen, eller ett intresseparti för arbetare” (Göteborgsposten 9 april 2005).

Med en debattartikel i Svenska Dagbladet mars 2005 gör Fredrik Reinfeldt en inbrytning på kulturpolitikens område. Ett politikområde som kanske inte självklart sammankopplas med moderaterna. Att det inte är en självklar koppling förklarar Reinfeldt med att moderaterna ”felaktigt betraktats ha en icke-politik för kulturområdet” (Brännpunkt 29 mars 2005). Orsaken till initieringen av en ny kulturpolitik förklaras med att:

Ett öppet och tolerant samhälle byggs på grundval av tydliga värderingar. Där vi skiljer rätt från fel, visar tolerans för olikheter och ger utrymme för människor att växa. Styrkan i de goda värderingarna uppstår inte i ett tomrum. Värderingsbygget handlar i hög utsträckning om det vi kallar kultur. Ett maktskifte i Sverige måste grundas i en förmåga att bära såväl moderna som hävdvunna värderingar. För moderaterna innebär det att större vikt läggs vid kulturens många aspekter också i politiken. (Brännpunkt 29 mars 2005)

Kulturens många aspekter ska tillgodoses genom ett ökat stöd till kulturlivet i form av upprustning av de nationella kulturinstitutionerna, stöd till trängda kulturarbetare och stöd till föräldrars kamp ”för alternativ till dokusåpor och dataspel”. (Brännpunkt 29 mars 2005). Det är inte bara ett behov av goda värderingar som föranleder utspelet:

Vår politiska strävan är att återupprätta en balans mellan kulturens tre grundpelare i form av politiken och staten, det civila samhällets nätverk och skapande på den fria marknadens villkor. Vi vill se en tydligare och mer ansvarstagande roll för politiken, en bättre uppmuntran av de ideella krafterna i det civila samhället och vidga möjligheterna för det fria näringslivet att uppmuntra kulturen med nya intryck och resurser. (Brännpunkt 29 mars 2005)

Detta är ett uttryck för den konservativa synen på statens roll; att balansera olika intressen mot varandra men även en betoning av de ”naturliga kollektiven”. Att konservativa värderingar har fått ett ökat utrymme vad gäller moral- och värderingsfrågor i moderaternas politik är även taktiskt betingat. Det gäller inte bara att förhålla sig till motståndarna, socialdemokraterna, det gäller även att positionera sig i förhållande till konkurrenterna:

Kristdemokraternas framgångar har också återuppväckt en gammal konfliktdimension inom partiet. Röster har höjts för en betoning av omsorg och klassiska värdefrågor rörande etik och moral. Den värdekonservatism som tycktes helt överspelad kan därför komma att få förnyad kraft inom partiet. (Nilsson et al. 2002, s. 12)

Därför är det föga överraskande att Fredrik Reinfeldt betonar familjen och andra naturliga kollektiv i sitt tal vid moderaternas 100-års jubileum 16 oktober 2004. Där markerar han ett stöd för attitydkonservatismen och att kristdemokraterna inte har borgerligt monopol på begrepp som familj och trygghet:

När den stora världen krymper ökar vårt behov av att vidga den lilla världen. Familj, vänner och grannskap växer i betydelse. De behövs än mer än tidigare för att balansera en alltmer gränslös och snabbfotad omvärld. Det är trygghet i den lilla världen som gör att vi kan bejaka förändringen och bli en del av den, men samtidigt känna den värme och gemenskap vi behöver som människor (Tal 1, s. 8)

Liberalismen återfinns inte bara bland en annan ”konkurrent”, folkpartiet, den har även många anhängare bland moderaterna. Följaktligen är det naturligt att Reinfeldt ser moderaterna ”främst som ett frihetsparti” och att han själv känner sig ”trygg i mixen av liberalism och konservatism” (Svensk Linje 2004/2). Och den personliga friheten betonas av Reinfeldt i talet vid moderaternas 100-års jubileum 2004:

Här [under Jarl Hjalmarssons partiledartid] sker ett trendbrott för det gamla högerpartiet. Vi sätter med detta slutligen människan framför nationen och systemen. Här utvecklas det som senare kommer att bli den idépolitiska utgångspunkt vi alltjämt bygger vår politik på, syntesen mellan konservatismen och liberalismen. Vi sätter med denna den enskildes rätt till frihet och naturlig vilja till ansvarstagande som de främsta byggstenarna i vår dröm om Sverige. (Tal 2, s. 6)

Trots denna starka betoning på individens frihet har Reinfeldt förklarat att regleringarna på arbetsmarknaden inte behöver förändras: ”Den svenska arbetsmarknaden fungerar bra. Vi ser inget behov av att se över arbetsrätten” (LO-tidningen 20 augusti 2004). När utvidgningen av EU genomfördes våren 2004 diskuterades så kallad ”social turism” intensivt i svensk inrikespolitik. På frågan hur moderaterna ska ställa sig till eventuella begränsningsregler för de nya EU-medborgarna ”svävar dock Reinfeldt på målet. Han vill inte lova att moderaterna kommer att motverka undantagsregler” (Svensk Linje 2004/2). Moderaterna beslutade senare att inte stödja förslaget om begränsningar. Huruvida Reinfeldt själv var positiv till regleringar är svårt att uttyda, hans tvekan kan bero på att frågan inte diskuterats i moderaternas riksdagsgrupp. Men oavsett orsaken visar tveksamheten i ställningstagandet på konfliktdimensionen liberalism/konservatism bland moderaterna: ”Liberalismen har en mer positiv människosyn där individen ges större frihet; konservativa tenderar till att försvara regler och begränsningar för individen för att samhällsharmonin inte ska störas.” (Nilsson 2004, s. 307) I frågan om arbetsrätten verkar konservatismen fått störst genomslag och i frågan om undantagsreglerna är det liberalismen som lyser igenom.

Fredrik Reinfeldt talar ofta om skolan och anger det som ett av de viktigaste områdena för moderaternas politik (Tal 1, Tal 2). Några postmodernistiska värderingar kan dock inte utläsas ur de förslag och tankar som finns om skolan. Betoningarna ligger på trygghet och valfrihet. Trygghet för eleverna i form av mindre våld och kränkningar i skolmiljön. Valfrihet för lärare att forma utbildningen och valfrihet för föräldrar att välja skola. Någon form av demokrati eller inflytande för eleverna återfinns inte (Tal 1; Tal 2). Förslag om att stärka den lokala demokratin återfinns däremot i en riksdagsmotion: ”En förstärkning av den lokala självstyrelsen skulle öka medborgarnas demokratiska makt över den egna vardagen” (Motion 2004/05:K228, s. 13).

Vid en närmare studie av motionen visar det sig inte handla så mycket om lokal demokrati, utan om maktindelning mellan stat och kommun och valfrihet för medborgarna. Rent konkret föreslås att landstingen läggs ner och att den kommunala kompetensen

klart och tydligt måste avgränsas. Som bakgrund till förslagen anförs att: ”Samhällsutvecklingen gör det nödvändigt att se över både välfärdens organisation och medborgarnas utrymme att själva bestämma över den” (Motion 2004/05:K228, s. 13). Frågan blir då vilket utrymme medborgarna får att själv bestämma över den:

På de områden där lokala offentliga beslut eller skattefinansierade insatser är nödvändiga måste det råda en genuin kommunal självstyrelse där kommunmedborgarnas demokratiska val är styrande. Vissa offentliga ansvarsområden, främst skola, sjukvård och äldreomsorg, måste komma alla till del på samma villkor över hela landet. Där förespråkar vi en statlig finansiering och ger den enskilde stor valfrihet. (Motion 2004/05:K228, s. 13)

Här betonas medborgarnas valfrihet, inte någon rätt till inflytande och möjlighet att påverka verksamheten. I motionen i övrigt framförs tankarna på utvidgat personval som ett medel för medborgarna att öka sitt inflytande (Motion 2004/05:K228, s. 16) samt folkomröstningar som ett led i maktodelningsprincipen (Motion 2004/05:K228, s. 12). Trots denna positiva syn på folkomröstningar anser moderaterna att frågan om EU:s nya konstitution inte bör avgöras i en folkomröstning (moderat.se).

Att moderaternas politik under Fredrik Reinfeldts ledning har genomgått en omorientering är inte förvånande efter det kraftiga valnederlaget 2002 (Nilsson 2004, s. 298).

Partiets tvivel på den högerliberala ekonomiska politikens möjligheter har uppkommit när högerns ställning bland väljarna har varit som svagast och allmänhetens tilltro till välfärdsstaten varit som starkast. [...] Därför är det knappast överraskande att signaler om en orientering mot mitten, det vill säga en nedtoning av högerbudskapet, också kommit efter det historiska valnederlaget 2002. [...] I skymundan av modifieringen av skattepolitiken har omfattande krav på sänkningar av bidrag också lyfts fram, vilket ligger i linje med traditionell högerpolitik. (Nilsson 2004, s. 306)

När Fredrik Reinfeldt anklagas för att ”accepterat socialdemokraternas världsbild” (Brännpunkt 8 mars 2004) och inte förespråkar något systemskifte är det i sig inte någon revolution, utan i överensstämmelse med svensk konservativ historia:

Anmärkningsvärt är att högern/moderata samlingspartiet under både 1960-talet och långt in på 1970-talet hävdade att partierna varit i ense om huvuddragen i välfärdssystemen. Även den senare så kritiske Gösta Bohman företrädde denna historieskrivning. Välfärden var så djupt förankrad att de borgerliga partierna ville ta åt sig en del av äran, samtidigt som SAP ville ha monopol på reformpolitiken. När välfärdsstatens problem blev mer uppenbara från 1980-talet vändes så småningom argumentationen. (Nilsson, 2004 s. 23).

Kritiken mot Reinfeldt

Det är [...] inga problem för en partiledare eller -ideolog att nyansera eller förändra sin ståndpunkt i enskilda sakfrågor, så länge dessa kan legitimeras utifrån partiets värderingssystem. Men värderingssystemet sätter gränser för förändringar. (Aronsson, 1990 s. 13).

Fredrik Reinfeldt definieras som de moderata kommunalpolitikernas man (Svensk Linje 2004/2; Nilsson 2004, s. 298). Finns det då någon kritik mot honom och i så fall, hur formuleras den och vilka står för kritiken?

I en rapport "Vägval höger", som presenterades den 11 mars 2005 vid moderaternas rikskonferens kritiserar Fria Moderata Studentförbundet den politik som moderaterna har fört under Fredrik Reinfeldt. Ett längre citat från Reinfeldts installationstal som nyvald partiordförande i oktober 2003 inleder rapporten. Citatet inrymmer kända moderata ståndpunkter; lägre skattetryck, färre regleringar, frihet och den enskildes rätt. Studentförbundet kommenterar: "Bättre kunde det knappast sägas." och "Rimliga ingångsvärden som vi vant oss att höra från det ledande högerpartiet. Och som vi uppskattat." (Vägval höger, s. 1) Men där börjar lovorden sina och de konstaterar att: "Ett och ett halvt år senare har någonting hänt." (Vägval höger, s. 1)

Syftet med rapporten är att Studentförbundet vill "peka på några val som inte har varit helt lyckade" och exemplifierar det med moderatledningens olika utspel vad gäller skatter, AMS, arbetsrätten och att fackföreningarna även i fortsättningen ska få administrera arbetslöshetskassorna. Förbundet menar att partiet rent ideologiskt är ute på hal is men även att rent taktiskt finns det ett stort problem:

Moderaterna måste helt enkelt vara skattesänkarpartiet framför andra. Allt annat är att ge upp partiets viktigaste kommandohöjd; något som kan jämföras med att miljöpartiet skulle svänga i kärnkraftsfrågan eller för delen nationaldemokraterna i invandringsfrågan. (Vägval höger, s. 2)

Studentförbundet vill att partiet ska hålla fast vid den politik som är fastlagt i partiprogrammet och som utlovades av Reinfeldt i installationstalet, och den mest angelägna frågan är skatterna (Vägval Höger, s. 3). Och som skäl för sitt krav anför de att: "Långsiktig trovärdighet börjar med kortsiktig principfasthet." (Vägval Höger, s. 1) De verkar dock inte helt övertygade att rapporten kommer att leda till en kursändring: "Alla liberala opinionsbildare, frihetliga organisationer samt moderaternas högerflygel har ett

ansvar att motverka de tendenser till vänstervridning som kan skönjas bland moderaterna. Annars kommer det inte gå att skilja De Nya Moderaterna från Den Gamla Socialdemokratin.” (Vägval Höger, s. 3)

I rapporten får moderatledningen även personlig kritik. I rapporten insinueras att Fredrik Reinfeldt är ”obeslutsam och opålitlig” då han jämförs med den amerikanske presidentkandidaten John Kerry (Vägval höger, s. 3). Även moderaternas chefsekonom Anders E Borg får sig en släng av slev: ”Ni har velat sänka skatten i 100 år², varför vill ni det inte längre?” är en fråga som Reinfeldt garanterat kommer att få i valrörelsen 2006.” Och studentförbundet menar att väljarna knappast nöjer sig med svaret: ”För att Anders Borg har suttit och räknat på det hela.” (Vägval höger, s. 3)

Rapporten tyder på en oro och besvikelse hos studentförbundet vad gäller den nya moderatledningens politik och ideologi: ”Men med lika stor glädje som vi ser de opinionsmässiga framgångarna, med lika stor oro ser vi på risken att detta leder till att det ses som acceptabelt att väljarstöd köps till priset av ideologisk och politisk urvattning.” (Vägval höger, s. 1)

I studentförbundets tidning Svensk Linje bemöter Reinfeldt kritiken mot den nya politiken och han vill inte anklagas för att ha något fördelningsperspektiv i skattefrågan:

Man kan inte ha någon nivellering, det är inte heller vår ambition. Låt inte fördelningsaspekten bli vår verklighet. Låt inte detta bli vår bild! Men vi måste lära oss att förhålla oss till vilken typ av valrörelseinvändningar vi än får. Jag har inte gjort detta till huvudperspektiv för hur moderaterna ska utforma sin ekonomiska politik. Jag tycker bara att man ska lära sig både sina egna och motsidans argument och förhålla sig till dem. Vi väger sedan av vår ekonomiska politik utifrån våra grundvärderingar som är frihetliga och tillväxtorienterade.

Det kanske är det pragmatiska tonfallet som gör att Svensk Linje liknar Reinfeldt vid Bamses vän sköldpaddan Skalman: ”Reinfeldt ’tror bara vad han vet’ genom att det utretts och prövats även av utomstående och ’skynda’ verkar vara ett fult ord som ersatts av ’trygg förändring’. Blir det kritiskt kryper han ofta in i sitt skal av förnekande och

² En sanning med viss modifikation. Arvid Lindmans första regering permanentade 1910 den moderna progressiva inkomst- och förmögenhetsskatten. Bakom låg bl.a. omsorgen om försvaret. Källa: Nilsson 2004, s. 149.

retorik.” (Svensk Linje 2004/2) Men det redovisas en även en analys av det ”omorienterade skattebudskapet” i artikeln:

Reinfeldt talar explicit om att skattesänkningar för låginkomsttagare inte ska ses som ett kontanttillskott, utan kompletteras med minskade bidrag. Budskapet till låginkomsttagare är inte att med sänkt skatt får ni automatiskt mer pengar i plånboken, utan att sänkt skatt ökar möjligheten att själv påverka sin situation. Det är en tydlig omorientering från valbudskapet 2002, som byggde på skattesänkningar och avdrag för viktiga grupper i kombination med oförändrade bidrag och ersättningsnivåer. Oväntat nog är det en radikalisering av det politiska innehållet i moderaternas politik. Fredrik Reinfeldt visar att han (mer än sina företrädare) faktiskt vågar lita till bärkraften i det grundläggande budskapet, på värdet av frihet och självbestämmande. (Svensk Linje 2004/2)

Även i moderata ungdomsförbundets tidning ”blått” kommer kritik mot Reinfeldt: ”Han justerar moderaternas skattesänkningar (mot mitten) för att partiet ska ’uppfattas’ som mer seriöst och humant, men slår fast att målet är detsamma som förut, ’på sikt’. En trojansk häst, alltså.” (blått 2/2004. s.2) Chefredaktören hävdar att ett sådant förhållningsätt blir ett demokratiskt problem. ”Om vi [folket] röstar på ett visst parti har vi rätt att förvänta oss att partiet står för vad det tycker.” (blått 2/2004. s.2) Johan Forsell, ordförande i MUF, Moderata ungdomsförbundet, kritiserar Reinfeldt på liknande sätt: ”I retoriken riskerar moderaterna att bli ett parti för nationalekonomer. Vi i Muf vill att partiet ska våga ersätta tekniska resonemang med värderingar! Jag blir glad den dag jag hör att moderaterna säger att vi ska få behålla det vi jobbar ihop till i stället för att lägga fram tekniska lösningar på stimulans av arbetskraftsutbudet.” (Vi-tidningen 2/2005, s. 34)

I ett senare nummer av ungdomsförbundets tidning har kritiken dock mildrats något: ”I Ruab/DI:s marsmätning är moderaterna till och med största parti [...] Det är uppenbart att moderaternas tydliga budskap om att det ska löna sig att arbeta går hem och att väljarna uppskattar enigheten i den borgerliga alliansen. [...] Med 18 månader kvar till valet ser det ut som att Reinfeldt blir ny statsminister.” (blått, 1/2005. s.4)

Det kan ges intrycket att det enbart är från moderata aktiva ungdomar som kritik riktas mot den moderata partiledningen. Men som tidigare redovisats finns även kritik från borgerliga ledarsidor och det finns även kritik inom den egna riksdagsgruppen. Riksdagsledamoten Anne-Marie Pålsson ger uttryck för kritikernas blandade känslorna i en debattartikel i Svenska Dagbladet: ”Kanske är den moderata partiledningens utspel taktiskt riktigt. Kanske är en försiktig retorik den enda möjligheten att vinna

regeringsmakten. Men i så fall är detta ett bevis för att framgångar bara kan nås med en politik som är konform med socialdemokraterna.” (Brännpunkt 8 mars 2004)

Uppenbart är att partiledningen är medveten om och oroad över kritiken. Kristina Axén-Ohlin, andre vice ordförande i moderaterna lämnade följande besked i SVT Aktuellt 11 mars 2005: ”Nej, jag tror inte att det finns en risk i att vi går för långt åt mitten, för jag tycker inte att vi gör det, utan det är snarare mer kanske retoriskt och annat som är förändrat.” (SVT Aktuellt 2005-03-11) Och ett flertal gånger har Fredrik Reinfeldt bedyrat att moderaterna är det ledande skattesänkarpartiet (Svensk Linje 2004/2; Tal 1). I likhet med Axén-Ohlin försäkrar han även att moderaternas politik inte håller på att flytta sig mot mitten: ”Vi är inte ute och vandrar utmed höger-vänsterskalan. Vad som möjligen smugit sig in är en fundering i tidsperspektiv som handlar om i vilket tempo vi kan förändra med bevarat väljarstöd” (Dagens Industri 17 okt. 2003). Orsaken till att denna fundering smugit sig in kanske Reinfeldt uttrycker bäst så här: ”Trygga förändringar, det är vad som är regeringsfäligt” (Svensk Linje 2004/2).

Sammanfattningsvis är kritikerna, som mest består av liberala idétrogna, oroliga att moderaterna håller på att förlora sin värdegrund, svika ideologin och sina mål. Samtidigt ger kritikerna uttryck för att det kanske enbart är taktiska, retoriska utspel från partiledningen för att vinna valet 2006.

Analys och resultat

Här analyseras moderaternas politik under Fredrik Reinfeldt och den postmaterialistiska teorin och konservatismen används för att besvara frågeställningarna.

Fredrik Reinfeldt och postmaterialismen

Av tabell 3 framgår att det endast i ett fall, skydd för yttrandefrihet, tydligt framkommer att den förda moderata politiken delar postmaterialistiska värderingar. Skyddet av yttrandefriheten kan även vara ett uttryck för den liberala frihets- och rättighetsidéen. Jämställdhet anses vara ett uttryck för postmaterialism. De tankegångar om jämställdhet som formuleras och de konkreta åtgärder som föreslås av Fredrik Reinfeldt uttrycker dock inga postmaterialistiska värderingar.

Tabell 3.

Postmaterialiska sakfrågor/sakområden	Finns det postmaterialistiska värderingar i den förda moderata politiken under Fredrik Reinfeldt?
<ul style="list-style-type: none">• Att försköna städer och landsbygd	<ul style="list-style-type: none">• Nej. I betydelsen miljön och miljöfrågor delar moderaterna inte postmaterialistiska värderingar.
<ul style="list-style-type: none">• Ett samhälle där idéer betyder mer än pengar	<ul style="list-style-type: none">• Nej. Partiet är tillväxtorienterat.
<ul style="list-style-type: none">• Skydd för yttrandefriheten	<ul style="list-style-type: none">• Ja.
<ul style="list-style-type: none">• Ett mer humant, mindre opersonligt samhälle	<ul style="list-style-type: none">• Ja, delvis. Familjen framhålls ofta som viktiga för såväl individen som samhället. Betoningen på valfrihet och individen verkar dock i ett mer opersonligt samhälle.
<ul style="list-style-type: none">• Inflytande på arbetsplats och hemort	<ul style="list-style-type: none">• Nej. Betoningen av demokrati ligger på val och valfrihet. Några tankar om demokrati och inflytande på arbetsplatser och i skolan kan ej återfinnas.
<ul style="list-style-type: none">• Inflytande på viktiga politiska beslut	<ul style="list-style-type: none">• Ja, delvis. Moderaterna säger sig förespråka folkomröstningar.

Av sju analyserade postmaterialistiska sakfrågor/sakområden är det fyra stycken där postmaterialistiska värderingar inte kan skönjas i den förda moderata politiken under Fredrik Reinfeldts partiledartid. I tre sakfrågor/sakområden kan det delvis återfinnas postmaterialistiska värderingar. Resultatet är tydligt att postmaterialismen inte har fått något genomslag i moderaternas politik.

Fredrik Reinfeldt och materialismen

Tabell 4 visar att samtliga analyserade materialistiska sakfrågor/sakområden återfinns och prioriteras i moderaterna och Fredrik Reinfeldts politik. Detta är föga förvånande. Om undantag görs för försvarsfrågan, skulle sannolikt en överväldigande majoritet bland de nuvarande riksdagsledamöterna kunna enas om dessa frågor.

Tabell 4.

Materialistiska sakfrågor/sakområden	Finns det materialistiska värderingar i den förda moderata politiken under Fredrik Reinfeldt?
• Starkt försvar	• Ja.
• Brottsbekämpning	• Ja.
• Upprätthålla ordningen	• Ja.
• Stabil ekonomi	• Ja.
• Stark ekonomisk tillväxt	• Ja.
• Kamp mot prisstegringar	• Ja.

De materialistiska sakfrågorna uttrycker även konkreta konservativa sakfrågor. För en tydligare analys av moderaternas politik under Fredrik Reinfeldt görs en analys ur explicit konservativa frågeställningar.

Fredrik Reinfeldt och konservatismen

Reinfeldts betoningar på trygghet och säkerhet är ett uttryck för konservativa värderingar, men de kan lika gärna vara ett uttryck för en partilednings medvetenhet för vilka frågor som berör väljarna. För att kunna uttyda någon mer avgörande förändring

måste en analys av mer grundläggande värderingar göras. I detta fall begagnas den svenska konservatismens fem grundläggande värderingarna enligt Torbjörn Aronsson.

Tabell 5.

Konservativa/moderata sakfrågor/sakområden	Finns det konservativa värderingar i den förda moderata politiken under Fredrik Reinfeldt?
<ul style="list-style-type: none"> • Metod för samhällsförändring 	<ul style="list-style-type: none"> • Ja. Talet om systemskifte borta. Vidare handlar frågan om arbetsrätten att inte störa samhällsordningen.
<ul style="list-style-type: none"> • Naturliga kollektiv och institutioner 	<ul style="list-style-type: none"> • Ja. Familjen och det civila samhället betonas men även den återhållsamma attityden mot fackföreningsrörelsen kan vara ett uttryck för konservativa värderingar.
<ul style="list-style-type: none"> • Hierarkier 	<ul style="list-style-type: none"> • Ja. Några ambitioner eller förslag om någon form av nivellering finns inte.
<ul style="list-style-type: none"> • Ägande och egendomsinnehav 	<ul style="list-style-type: none"> • Ja.
<ul style="list-style-type: none"> • Rättsordningen 	<ul style="list-style-type: none"> • Ja.

Enligt tabell 5 är det påtagligt att de konservativa värderingarna har fått ett genomslag i moderaternas politik. Men huruvida det är en förändring över tid eller om det är en anpassning till opinionsläget inför valet är svårare att avgöra. Sannolikheten för att det är en förändring av mer varaktigt slag ökar om det är en allmän uppslutning bakom partiledningens nya politik. Finns det delade uppfattningar och kritiker minskar sannolikheten.

Fredrik Reinfeldt och kritikerna

Kritikerna återfinns främst bland de unga och idétroga liberala. Kritiken är att partiet går mot mitten och därmed riskerar bli otydliga och framför allt att de verkar ”ge upp partiets viktigaste kommandohöjd”, det vill säga att vara det tydligaste skattesänkarpartiet. Kritikernas värnande om ”kommandohöjden” ger ett intryck av postmaterialistiska värderingar; att idéer är viktigare än pengar. Något paradoxalt kan tyckas när det i detta fall gäller skatter. Men likafullt framhåller sig (och framstår) kritikerna mer idétroga än partiledningen. Dock verkar de tillfreds med de stigande opinionssiffrorna.

Reinfeldts supportrar återfinns företrädesvis bland kommunpolitikerna, det vill säga de som är äldre och i mångt och mycket har erfarenhet av praktisk politik. Eller med ett

annat uttryck; de som vill att förändringar skall ske stegvis och vara förankrade i samhällets historiska traditioner och tidigare erfarenheter och inte utifrån abstrakta, teoretiska resonemang.

Fredrik Reinfeldt – politik och värderingar

Konservativa värderingar har fått ett genomslag i den moderata politiken. Trygghet betonas i många sammanhang och en klar koppling till attitydkonservatismen finns där. Uppvärderingen av trygghet inrymmer klassiska konservativa sakfrågor som lag och ordning samtidigt som den appellerar till dagens politiska frågor; oro för arbetstillfällena i en globaliserad värld föranleder en omvärdering av arbetsrätten från moderat sida. Oro för finansieringen av välfärdssamhället på grund av demografin föranleder en omvärdering av skattesänkningarnas storlek från moderat sida. Oro för en försvagning av etik- och moralfrågor i samhället föranleder en omvärdering av statens roll i kulturpolitiken från moderat sida.

I analysen har konstaterats att några postmaterialistiska värderingar inte har fått något genomslag i moderaternas politik under Fredrik Reinfeldts tid som partiledare. Tvärtom, de i moderaterna som står för någon form av postmaterialistiska värderingar är de nyliberala förespråkarna. Fredrik Reinfeldt har återupprättat de konservativa värderingarna och fått de kommunalpolitiskt aktiva med sig, att i attitydkonservatismens anda fokusera på det som väljarna är missnöjda med, otryggheten på gator och torg, ordningen i skolan och bidragsfusk.

Någon grundläggande, varaktig förändring av moderaternas politik har inte skett - ännu. De förändringar som har noterats kan även vara ett uttryck för den kamp som under lång tid funnits mellan konservativa och liberala idéer i moderaterna. Däremot har partiet en partiledning, som med en anpassad moderat politik, ser möjligheten till en borgerlig regering efter valet 2006. Huruvida det blir en varaktig förändring av moderaternas politik beror även på valresultatet 2006 – den som vill förändring har bevisbördan.

Följdfrågan blir: hur påverkar moderaternas anpassning av politiken valrörelsen 2006?

Avslutning – Diskussion

Uppenbart är att Fredrik Reinfeldt anlägger ett pragmatiskt synsätt på politiken, den enskilt viktigaste frågan i slutskedet av valrörelsen handlar om vilket alternativ som är mest regeringsdugligt, eller för att använda Reinfeldts egen vokabulär: regeringsfähiht. Denna fråga väcker sällan och aldrig något större intresse hos de breda medlemsgrupperna i de politiska partierna. Dock försöker partiledningarna (sällan så tydligt som hos miljöpartiet) stundom stävja de värsta excesserna vad gäller ideologisk rättfärdighet hos partiets aktiva medlemmar. Detta är vad Reinfeldt gör idag. Var dag har sin plåga, så även måndag 18 september 2006, då kommer Fredrik Reinfeldt, beroende på valresultatet, ställas inför två olika frågor: varför gick det så här? alternativt: vad gör vi nu?

Troligen har Reinfeldt funderat mest på den andra frågan: vad gör vi nu? Denna fråga betyder att den borgerliga alliansen har vunnit valet och att Reinfeldt utses att bilda regering. Och då kan Fredrik Reinfeldt skörda lagrarna av sin nya politik, inte kanske så mycket i och med valsegern (den kan lika gärna komma genom socialdemokratiska tillkortakommanden) utan för att han kan bilda en ”regeringsfähiht” regering, och detta av två skäl:

- Den nya politiken borgar för ett smidigare samarbete mellan de borgerliga partierna i och med möjligheten att skapa en trovärdig ekonomisk politik är större då överbuden i skattesänkningarna är borta.
- De begränsningar en ekonomiskt lättsinnig regering utsätts för av den självständiga Riksbanken, det självpåtagna budgettaket samt den globala ekonomin är minimerade i och med den nya politiken.

Lika uppenbart är att Fredrik Reinfeldt inte lagt mycket energi på den första frågan: varför gick det så här? Sparsamhet är en dygd och här är det befogat att spara på energin, för vid en valförlust lär inte Reinfeldt få någon längre tid på sig som moderat partiledare för att analysera frågan. Moderaterna har som tradition att inte ha någon större misskund med partiordföranden vid valförluster. Tillika har Reinfeldt även

antagonister på det mer personliga planet inom partiet, striden om ordförandeskapet i ungdomsförbundet på 1990-talet är inte glömd.

Nej, den fråga moderaternas partiledning bör ställa sig, är hur den borgerliga alliansen accepterar den nya politiken om, eller när, kristdemokraterna eller något annat borgerligt parti ligger kring fyra procent i opinionsundersökningarna i augusti 2006? Det avgör huruvida det blir ett måsarnas krig eller inte efter valet, för Fredrik Reinfeldts nyliberala kritiker kommer vid en valförlust inte att ha overseende med en befälhavare som har övergett kommandohöjden.

Källförteckning

Litteratur

Abrahamsson, Bengt & Andersen, J. A., 2002. *Organisation – att beskriva och förstå organisationer*. Malmö: Liber.

Algotsson, Karl-Göran, 1996. *Ord och handling i svensk miljöpolitik*. Stockholm. Norstedts Juridik AB.

Aronsson, Torbjörn, 1990. *Konservatism och ideologi*. Lund: Studentlitteratur.

Burke, Edmund, 1982. *Reflektioner om franska revolutionen*. Enskede. Contra Förlag.

Hauge, Rod, Harrop, Martin och Breslin, Shaun, 2003. *Styrelseskick och politik*. Nora: Nya Doxa.

Inglehart, Ronald, 1997. *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Larsson, Reidar, 1997. *Politiska ideologier i vår tid*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Reidar, 2001. *Jämförande politik*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Torbjörn, 1994. *Det svenska statskicket*. Lund: Studentlitteratur.

Ljunggren, Stig-Björn, 1992. *Folkhemskapitalismen : högerens programutveckling under efterkrigstiden*. Stockholm: Tiden.

Nilsson, Torbjörn, 2002. *Anfall eller försvar. Högern i svensk politik under 1900-talet*. Stockholm: Santerus Förlag.

Nilsson, Torbjörn, 2004. *Mellan arv och utopi – moderata vägval under hundra år, 1904-2004*. Stockholm: Santerus Förlag.

Rubenowitz, Sigvard, 2004. *Organisationspsykologi och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.

Internet

blått. Ett magasin från Moderata Ungdomsförbundet. Nr 1, 2005.

<<http://www.muf.se/blatt/0501/blatt0501.pdf>> (17 maj 2005)

blått. Ett magasin från Moderata Ungdomsförbundet. Nr 4, 2004.

<<http://www.muf.se/blatt/0402/2-2004.pdf>> (17 maj 2005)

Brännpunkt. Svenska Dagbladet 29 mars 2005.

<http://www.svd.se/dynamiskt/brannpunkt/did_9423613.asp#> (29 april 2005)

Brännpunkt. Svenska Dagbladet 8 mars 2004.

<http://www.svd.se/dynamiskt/brannpunkt/did_7091500.asp#> (16 maj 2005)

Dagens Nyheter 1 mars 2005.

<<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1042&b=363475&previousRenderType=2>>
(25 mars 2005)

Dagens Nyheter 10 okt. 2004.

<<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1042&a=329898>> (11 maj 2005)

Dagens Nyheter 21 mars 2005.

<<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1042&a=393852&previousRenderType=2>>
(29 mars 2005)

Göteborgsposten 9 april 2005.

<<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=119&a=210242>> (20 april 2005)

Ljunggren.com. <<http://www.ljunggren.com>> (4 april 2005)

LO-tidningen 20 augusti 2004. >http://arkiv.ad.se/nyad/arkiv/artikelarkiv_ny.php>

(21 maj 2005)

moderat.se. <<http://www.moderat.se/politik.asp?mainid=2&subid=54>> (22 maj 2005)

Motion 2004/05:Fö38. <<http://rixlex.riksdagen.se/>> (10 maj 2005)

Motion 2004/05:Ju352. *Lågtolerans mot brott – en ny syn på rättsväsendet.*
<<http://www.riksdagen.se/SrvFunc/dokarkiv/0405/motioner/Ju352.doc>> (10 maj 2005)

Motion 2004/05:K228. *En frihetens författning.*
<<http://www.riksdagen.se/SrvFunc/dokarkiv/0405/motioner/K228.doc>> (16 maj 2005)

Rixlex. *Debatt och beslut/Rixlex.* <<http://www.riksdagen.se/debatt/>> (18 maj 2005)

SvD 12 mars 2005. *Det gäller att stå för något eget.*
<http://www.svd.se/dynamiskt/ledare/did_9322452.asp> (29 mars 2005)

Svensk Linje 2004/2. <<http://www.svensklinje.com>> (16 april 2005)

SVT Aktuellt 2005-03-11. <<http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=28105>> (10 april 2005)

Tal 1. *Med människors frihet som idé.* Tal av partiordförande Fredrik Reinfeldt vid moderaternas 100-årsjubileum 16 oktober 2004.
<http://www.moderat.se/pdfiler/moderat_3942.pdf> (28 april 2005)

Tal 2. *Med idéer – för människor.* Tal av partiordförande Fredrik Reinfeldt. Moderata rikskonferensen 12 mars 2005. <http://www.moderat.se/pdfiler/moderat_4271.pdf>
(28 maj 2005)

Vägval höger. En rapport om den nya moderata politiken. 2005. Fria Moderata Studentförbundet. <<http://www.fmsf.nu/vagval2005.pdf>> (15 maj 2005)

Bilaga 1. Analysmodell

Värderingsinriktning	Behovsstrukturer		Sakfrågor/sakområden
Postmaterialistisk	Sociala	Estetiska Intellektuella	<ul style="list-style-type: none"> • Miljöfrågor • Ett samhälle där idéer betyder mer än pengar • Skydd för yttrandefriheten
	Självförverkligande	Gemenskap och respekt	<ul style="list-style-type: none"> • Ett mer humant, mindre opersonligt samhälle • Inflytande på arbetsplats och hemort • Inflytande på viktiga politiska beslut
Materialistisk	Fysiska	Trygghet	<ul style="list-style-type: none"> • Starkt försvar • Brottsbekämpning • Upprätthålla ordningen
		Försörjning	<ul style="list-style-type: none"> • Stabil ekonomi • Stark ekonomisk tillväxt • Kamp mot prisstegringar
Konservativ			<ul style="list-style-type: none"> • Metod för samhällsförändring • Naturliga kollektiv och institutioner • Hierarkier • Ägande och egendomsinnehav • Rättsordningen

Källa: Omarbetad efter Larsson 1997³ och Aronsson 1990.

³ Sekundärkälla – bör godtas då primärkällan är på tyska. Primärkälla: Inglehart, Ronald. Vergleichende Wertewandelsforschung. VP. 1992, s. 132.